

Nationale parken in Nederland

van verborgen parels tot paradepaardjes van de Nederlandse natuur?

Nadat de Rijksoverheid zich lange tijd nauwelijks met nationale parken heeft bezig gehouden, is deze opeens opvallend actief. Er moeten grootse parken van wereldklasse komen, die bovendien economisch interessant zijn, veel toeristen trekken en ook nog eens door het volk verkozen zijn. Dit alles sluit nauw aan bij de hoofdpunten van het nieuwste beleidsplan, het programma Nationale Parken van Wereldklasse. Wildernis, verdienmodellen en participatie staan hierin centraal, maar of dit programma ook tot meer kwaliteit van de nationale parken gaat leiden, is nog maar de vraag.

De twee eerste nationale parken, beide gesticht in de jaren dertig, De Hoge Veluwe en Veluwezoom, kwamen voort uit particulier initiatief. Omstreeks 1980, ruim een eeuw na de Amerikaanse regering, ging de Nederlandse regering zich serieus met nationale parken bemoeien, geïnspireerd door de inmiddels vele buitenlandse voorbeelden. Er kwam een Voorlopige Commissie Nationale Parken en Schiermonnikoog werd in 1989 het eerste nationale park ('nieuwe stijl') in Nederland. Tot veler verrassing volgde in de decennia daarna een kleine vloedgolf en kwamen er nationale parken op allerlei plekken in Nederland. De Alde Feanen sloot in 2006 de rij. De oprichting van zo'n park was doorgaans een langdurig proces met vele betrokkenen. Het resultaat is een stelsel van maar liefst twintig nationale parken, waarin vrijwel alle Nederlandse natuur- en landschapstypen een plek hebben. De totale omvang is ongeveer 120.000 ha, oftewel ca 3% van de landoppervlakte. Daarmee slaat Nederland geen slecht figuur in Europa. Maar er was geen wettelijke basis, noch centrale aansturing. Het beleid van de parken werd grotendeels overgelaten aan de zogenaamde overlegorganen. Hierin zijn overheden en natuurorganisaties vertegenwoordigd, veelal ook andere grondeigenaren, ondernemers en gebruikersplatforms en het komt een paar keer per jaar bijeen. Maar ook hier ontbraken juridisch kader en bevoegdheden. Het was dus Hollands polderen in de overlegorganen. Afgezien van de instelling van de Stichting Samenwerkingsverband Nationale Parken in 2005, bemoeide het rijk zich nauwelijks met de parken. Betrokkenen en een enkel adviesbureau pleitten voor duidelijker bestuur en beeldvorming, zonder veel effect. Nationale parken werden overgelaten aan een enkele Haagse en provinciale deeltijdambtenaar.

Wandelaars in nationaal park de Drentsche Aa
(foto: Gideon Laugs).

De faam van nationale parken leidde wel tot een grotere toeloop van toeristen, maar de natuur schoot er weinig mee op. Met de herijking van het natuurbeleid na 2011 leek het rijk de handen definitief van de nationale (sic!) parken af te trekken en kregen de provincies de verantwoordelijkheid. Vrijwel niemand protesteerde. En dan is het 2013. De moties van de Tweede Kamerleden Lutz Jacobi (PvdA) en Stientje van Veldhoven (D66) om te komen tot herwaardering en grotere financiële ondersteuning van nationale parken leidden uiteindelijk in 2015 tot het programma 'Nationale Parken van Wereldklasse' van het Ministerie van Economische Zaken. Men toont ambitie, de parken staan in de schijnwerpers en er worden in hoog tempo plannen gemaakt. Dat juichen we toe.

Maar we hebben ook vragen over de rijksplannen. Ten eerste is het de vraag wat voor type natuur beschermd moet worden in nationale parken. Alleen robuuste en grote natuurgebieden? Of is er ook nog ruimte voor minder 'wilde' nationale parken die bestaan uit allerlei meer en minder mensgemaakte elementen? Daarnaast moeten de parken een groene motor worden en een 'sterk merk'. Trekpleisters en ondernemers in de regio moeten (meer) gaan profiteren en er komen verdienmodellen om de hoek kijken. Gaan de nationale parken straks niet ten onder aan overmatige verpretting en commercialisering, iets waar al lange tijd voor wordt gevreesd? Hoe wordt de handhaving geregeld om te voorkomen dat de kip met de gouden eieren wordt geslacht? Is er ook ruimte voor andere nieuwe verbindingen tussen economie en natuur dan recreatie, bijvoorbeeld door de waarde van veen voor het klimaat te beprijzen? En het is de vraag of bij de nationale parken zonder 'wereldklassekeurmerk' het predikaat nationaal park niet geheel gaat verstoffen.

Er wordt een efficiënt en helder bestuur bepleit. Prima, maar wel een lastige kwestie. Zo stapte de provincie Overijssel uit het Overlegorgaan van het nationaal park de Weerribben-Wieden, waarna de gemeente Steenwijkerland het voortouw nam. Hoe verhoudt lokaal bestuur zich tot nationale ambitie? Komt er nu wel een juridisch kader of een andere vorm van aansturing?

Tot slot wordt het publiek actief betrokken bij de totstandkoming van deze nationale parken nieuwe stijl. Vrijwel alle Nederlandse natuurgebieden van naam hebben hard gewerkt aan het opstellen van bidbooks voor de publieksverkiezing van het mooiste natuurgebied van Nederland in oktober 2016. Een commissie van hoogleraren, beleidsmakers en opiniemakers maakt een eerste selectie en daarna mag het publiek bepalen welke de drie mooiste natuurgebieden van Nederland zijn. De commissie voegt daar wellicht dan nog een vierde gebied aan toe. Verkiezingen van de nationale vogel en het mooiste landschap laten zien, dat zoiets de betrokkenheid vergroot. Maar ook hier geldt, hoe worden oordelen van verschillende partijen afgewogen?

De plannen voor de Oostvaardersplassen lijken op dit alles vooruit te lopen. Dit gebied wil samen met de Lepelaarsplassen en de Markerwadden in aanleg nationaal park worden met aanzienlijk meer (internationale) bezoekers dan nu. Deze kunnen genieten van het park zonder de rust te verstoren en zonder kwaliteits-

verlies, zo hoopt men. Rond het park zijn zogenaamde poorten gepland waar het publiek al het parkgevoel kan beleven. Er is inmiddels een eerste aanzet gegeven tot het bouwen van extra horeca specifiek gericht op dit gebied.

Een blik over de grens leert waar de beheerders van de Oostvaardersplassen en het ministerie hun inspiratie vandaan halen. Op een half uurtje rijden van Maastricht ligt het eerste en enige nationale park van België, Hoge Kempen. Onder leiding van Ignace Schops heeft een bevlogen team een park vormgegeven dat internationale faam heeft verworven. Het park is via een uitstekend fietspadennet ontsloten, maar bezoekers kunnen niet of nauwelijks in de kwetsbare delen van het park komen. Velen blijven bij de poorten hangen en genieten van het blote voetenpad of een pint, en ervaren het nationale parkgevoel op die manier. De horeca is opgebloeid en Hoge Kempen is nu dé publiekstrekker van de regio. Maar wie denkt dat het vanzelf ging in België heeft het mis. Er zijn tientallen miljoenen euro's in Hoge Kempen gestopt, publiek en privaat, en er ging 20 jaar intensief lobbywerk aan vooraf. En het is nog lang niet 'klaar'.

Er is nog iets opvallends: er is veel onderzoek gepland in Hoge Kempen, ook met het oog op klimaatverandering. In Nederland is onderzoek juist al lange tijd een veronachtzaamde doelstelling van de nationale parken. In het nieuwe programma is ook niet specifiek aandacht voor onderzoek, hoewel er wel meer aandacht komt voor monitoring van onder andere bezoekersgegevens.

Dat er iets gebeurt met de Nederlandse nationale parken is heel goed, maar wat de gevolgen van deze transitie zullen zijn is moeilijk te voorspellen. We zullen in ieder geval geduld moeten hebben, net als in België. Het zal tijd

kosten voordat de nationale parken nieuwe stijl er zijn, veel tijd. En het wordt nog een hele kunst om een bestuursvorm te vinden die écht ruimte biedt aan de visies en wensen van verschillende betrokkenen, in plaats van alleen op papier. Wellicht dat het hoge ambitieniveau van het programma Nationale Parken van Wereldklasse ertoe leidt dat de verborgen parels van de Nederlandse natuur paradepaardjes kunnen worden. Maar laten we daarbij niet uit het oog verliezen dat kwaliteitsverhoging van ecosystemen andere eisen zou kunnen stellen dan het stimuleren van het buitenlandse toerisme. Hoe dan ook is blijvende ondersteuning van de overheid vereist, anders hapert de groene motor, verpret de natuur of betaalt het publiek. Laat niemand denken dat nationale parken nieuwe stijl gratis zijn, ook de Nederlandse overheid niet. Als zij daar wel van uitgaat wordt de Nederlandse samenleving hier een fopspeen voorgehouden.

J. Zevenberg, MSc & dr. H.J. van der Windt
Science & Society Group
Faculteit Wiskunde en natuurwetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen
Nijenborgh 4
9747 AG Groningen
j.zevenberg@rug.nl
h.j.van.der.windt@rug.nl

